

**ARPABODIYON (ANISIUM) O'SIMLIGINING BOTANIK TASNIFI VA
DORIVOR XUSUSIYATI**

Hamidova Mashhura Habibullo qizi

Mannobova Iroda Orif qizi

Mamatkulova Iroda Ergashevna

O'zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali

E-Mail: irodamannovova@gmail.com

Annotatsiya: Arpabodiyon Markaziy Osiyo davlatlarida xalq tabobatida keng foydalaniladi. Arpabodiyon urug'lari ishtaxa ochuvchi, yel haydovchi, balg'am yumshatuvchi vosita sifatida ishlatiladi. O'simlik ilmiy tibbiyotda ham keng qo'llaniladi. O'simlik urug'larining suvli damlamasi arterial qon bosimni tushiradi, ichak, jigar, buyrak sanchiqlarida splazmolitik ta'sir etadi. Arpabodiyon antioksidant, antibakterial, zambrug'larga qarshi, viruslarga qarshi, laktogen xususiyatga ega.

Kalit so'zlar: Arpabodiyon (Anisium), arpabodiyon mevasi, xalq tabobati, anetol, efir moyi.

Arpabodiyon- Apiaceae (Umbelliferae) oilasiga mansub ko'p yillik o't - o'simlik. Poyasi tik o'sadi, ko'p qirrali, yuqori qismi shoxlangan, bo'yi 30-60 sm ga yetadi. Ildizoldi va poyasining pastki qismidagi barglari uzun bandli, yumaloq, buyraksimon, tuxumsimon yoki bo'lakli va yirik tishsimon qirrali, o'rta qismidagilari uzun bandli, uch bo'lakli (bo'laklari rombsimon) arrasimon qirrali, yuqori qismidagilari qinli, 2-5 bo'lakka patsimon qirqilgan yoki nashtarsimon bo'ladi. Barglari poyaga ketma - ket o'rnashgan mayda, ko'rimsiz oq rangli

gullari murakkab soyabonga to'plangan. Mevasi qo'shaloq pista.

Geografik tarqalishi: Vatani Turkiya hisoblanadi. O'simlik Rossiya, Ukraina, Belorussiya, Voronej, Shimoliy Kavkazda hamda O'rta Osiyoda ziravor o'simlik sifatida ko'p o'stiriladi.

Kimyoviy tarkibi va ishlatilishi: Mevasi tarkibida 6 % gacha efir moyi , 8-28,4 % yog', oqsil va boshqa moddalar bor. Efir moyi 80-90 % anetol, 7-10 % metilxavikol, anis aldegid, anis kislotasi va boshqa birikmalardan tashkil topgan. Arpabodiyon past kaloriya (100 gramm uchun 31 kkal) va yog'li, lekin ayni paytda u to'yingan. Antioksidantlardan tashqari, arpabodiyon tarkibida juda ko'p miqdorda tolalar, mineral tuzlar va A, B va C vitaminlari mavjud. Bu ovqat hazm qilishni yaxshilaydigan, gaz hosil bo'lishini oldini oladigan va ichaklarni tozalashga yordam beradigan toladir, shuning uchun arpabodiyon o'simlik choylarida ishlatiladi. Vitaminlarning tarkibi tufayli bu sabzavot immunitet tizimini mustahkamlashga va tananing antibakterial himoyasini yaxshilashga yordam beradi. Animiyadan aziyat chekadiganlar uchun arpabodiyon katta yordam beradi, chunki uning tarkibida temir mavjud. Arpabodiyon tarkibidagi kaliy, fosfor va kaltsiy tayanch-harakat tizimini mustahkamlash va himoya qilishga yordam beradi. Yog' miqdori pastligi va ko'p miqdorda tolasi tufayli arpabodiyon yomon xolesterolni kamaytirishga va qon bosimini barqarorlashtirishga yordam beradi. Bu sabzavot yurak va umuman yurak-qon tomir tizimi uchun ham foydalidir.

Dorivor xususiyati: Mevasi va efir moyi balg'am ko'chiruvchi (bronxit traxeit, laringit, ko'kyo'tal, nafas yo'llarining yallig'lanish kasalliklarida), ichak faoliyatini kuchaytiruvchi, yel haydovchi (meteorizm qorin dam bo'lganda) va surgi sifatida qo'llaniladi. Mevasi ich yumshatuvchi va ko'krak og'rig'iga qarshi ishlatiladigan choylar tarkibida bo'ladi, shuningdek, efir moyi, novshadil - arpabodiyon tomchisi va ko'krak eliksiri tarkibiga kiradi. Efir moyi

dorishunoslikda dori ta'mini yaxshilash uchun ishlatiladi. Arpabodiyon mevasidan tayyorlangan damlama me'da ichak kasalliklarini davolashda hamda ishtaha ochuvchi, balg'am ko'chiruvchi, yel, o't va siydik haydovchi, terlatuvchi hamda yengil surgi sifatida xalq tabobatida qadimdan ishlatib kelinadi. Shu maqsadlar uchun arpabodiyon mevasidan Ibn Sino ham o'z vaqtida keng foydalangan. Urug'lar ayniqsa foydalidir. Ular oshqozon-ichak trakti kasalliklarida kuchli ta'sirga ega. Shuningdek, urug'lar quyidagi hollarda bemorning ahvolini yaxshilashi mumkin, ya'ni yurak tomirlari bilan bog'liq muammolar bilan, yuqori xolesterol bilan, nafas olish tizimining kasalliklari bilan, oshqozon og'riqlar bilan yo'talayotganda tinchlantirishga imkon beradi.

Bu Avitsenna va Gippokrat tomonidan shifobaxsh amaliyotlarida ishlatilgan dorivor o'simlik. U zamonaviy tibbiyotda ham o'z o'rnini topgan. Efir moyi ichak motorikasini yaxshilashga yordam beradi va buyraklarning chiqarish tizimini faollashtiradi. Arpabodiyon choyi terapiyada dori-darmonlarni to'ldiradigan ajoyib diuretikdir. Emizikli ayollarga ham yordam beradi. O'simlik urug'idan tayyorlangan suv chaqaloqlarda meteorizmni davolashda bo'lgani ishlatiladi.

Shuningdek arpabodiyon jigarda va boshqa ichki organlarda to'siqlarni ochadi. Zamonaviy xalq tabobatida arpabodiyon mevalari choy sifatida qaynatiladi va ichak sanchig'i bilan, ovqat hazm qilish kasalliklari bilan, qusishga qarshi, hayz paytida og'riq qoldirish uchun ichiladi.

Ilmiy tadqiqotlar antibakterial, virusga qarshi, yallig'lanishga qarshi yo'talga qarshi, antimitagen, og'riq qoldiruvchi, o'smaga qarshi, xotirani kuchaytiruvchi xususiyatlarni aniqladi. Agar uning sharbati ko'zlarga tomizilsa, ko'rish yaxshilanadi. Uning ildizining tayyorlangan damlama siydikni haydab chiqaradi, buyrak va siydik pufagidagi toshlarni parchalaydi. Arpabodiyon surunkali isitmada foydalidir. Agar arpabodiyon sovuq suv bilan ichsa, ko'ngil

aynishi va oshqozon yallig‘lanishini yo‘qotadi. Bundan tashqari, ular cho‘milish paytida chaqaloqdagi toshmalari uchun tinchlantiruvchi va davolovchi vosita sifatida ishlatiladi.

Laktatsiya uchun arbabodiyon urug‘lari juda foydalidir. Emizikli ona sutining tarkibi noyobdir. Shuning uchun uni saqlab qolish uni ko‘paytirish juda muhimdir. Uning urug‘lari qadim zamonlardan beri laktatsiyani oshirish uchun ishlatilgan. Ayollar uchun arbabodiyon urug‘lari mutlaqo zararsizdir va hech qanday tarzda sutning tabiiy ta'miga ta'sir qilmaydi.

Demak, ushbu o‘simlikning amaliy ahamiyatini keng joriy etish va uning biotexnologiyasini ishlab chiqish muhimdir. Arbabodiyon mevasi, urug‘i, ildizi va boshqa qismlari shifobaxsh o‘simlik hisoblanadi. Zamonaviy xalq tabobatida arbabodiyon mevalari choy sifatida qaynatiladi va turli xil kasalliklar uchun ichiladi. Ayniqsa ushbu o‘simlik chaqaloqlar va emizikli ayollar uchun foydali o‘simlik hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Jo‘rayeva M.A. Dorivor o‘simliklar atlası. O‘quv qo‘llanma Toshkent Noshir nashriyoti. 2019 yil

2. Abduraimov O.C., Maxmudov A.B., Mamatqulova I.E., Erdonov Sh. “Turkiston tog‘ tizmasida tarqalgan *Elwendia Boiss* (Apiaceae) turkumi turlari” Xorazm Ma‘mun Akademiyasi Axborotnomasi. 2021.6-son <http://mamaun.uz/uz/page/56>

3. Abduraimov O.C., Narxadjayeva A., Maxmudov A.B., Mamatqulova I.E. “O‘zbekiston florasidagi madaniy o‘simliklar yovvoyi ajdodlarining ozuqabob turlari” Qar.DU xabarları. 2021.3-son

4. Тургунов М.Д., Печеницын В.П., Бешко Н.Ю., Абдуллаев Д.А., Уралов А.И. Биологические особенности редких видов семейства Iridaceae Juss. флоры Узбекистана в условиях ex situ Acta Biologica Sibirica, 2019,

5(2), P.17-22.

5. Хамраева Д.Т., Хожиматов О.К., Уралов А.И.. Рост и развитие *Ferula tadshikorum* Pimenov в условиях интродукции *Acta Biologica Sibirica*, 2019, 5(3), P.172-177.

6. Uralov A. Коврак-(*ferula. L*) ботаническая описание //история, современное состояние и перспективы инновационного развития науки. – 2021.

7. Uralov A. Барбарис цельнокрайный-*berberisintegerima bunge* //история, современное состояние и перспективы инновационного развития науки статей по материалам xii международной научно-практической конференции. – © коллектив авторов, 2021, 2021.

8. Ergashevna M. I., abduvaliyevich M. M. *Elwendiya boiss turkumi* turlarining antioksidantlik xususiyatlari //international journal of contemporary scientific and technical research. – 2022. – с. 498-500.